

Ethnic Contacts and Cultural Exchanges North and West of the Black Sea from the Greek Colonization to the Ottoman Conquest, Ed. by VICTOR COJOCARU, Iași 2005, Ed. Trinitas, 550 p.

Volumul *Ethnic Contacts and Cultural Exchanges North and West of the Black Sea from the Greek Colonization to the Ottoman Conquest* (*Contacte etnice și schimburi culturale în nordul și vestul Mării Negre de la colonizarea greacă la cucerirea otomană*) cuprinde în mare parte textele comunicărilor susținute la Simpozionul Internațional organizat de către Institutul de Arheologie și Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” care s-a desfășurat la Iași în perioada 12–17 iunie 2005.

Textele comunicărilor, în exclusivitate în limbi străine (engleză, germană, franceză, rusă – ultimele succedate de un rezumat într-o limbă de circulație mai largă), sunt precedate de *Prefața* editorului Dr. Victor Cojocaru și de *Alocuțiunea* rostită la deschiderea lucrărilor Simpozionului de Prof. Dr. Victor Spinei, directorul Institutului de Arheologie.

Conținutul bogat și de mare diversitate, care se circumscrie în general temei generoase a Simpozionului, se lasă cu dificultate împărțit în secțiuni, fiind prezentat într-o succesiune diferită de cea cronologică care încă n-a putut fi integral respectată (cf. studiul lui O. Munteanu după lucrări de epocă romană). Pentru a scoate în evidență cu mai multă claritate conținutul volumului am considerat potrivită gruparea celor 31 de studii în funcție de domenii și izvoarele prevalente sau exclusive astfel: I – Arheologie; II – Istorie; III – Epigrafie, Numismatică; IV – Mitologie, Religie, Istoria artelor; V – Lingvistică, Antroponimie, Toponimie; VI – Antropologie, Arhaeozoologie.

I – Arheologie. Cele 9 (nouă) comunicări incluse în prima grupă sunt următoarele: Al. Mincev (Varna), *Tracii și scii în nord-estul Bulgariei: Unele contacte bilaterale în lucrul metalelor (toreutică)*; I. Niculiță, A. Zanoci (Chișinău), *Interferențe cultural- cronologice la mijlocul mileniului I a. Chr. în zona nord-vestică a Mării Negre*; G. Simion (Tulcea), *Prezențe interetnice în regiunea gurilor Dunării în secolele VI–V a.Chr.*; V. A. Papanova (Berdjansk), *Amfore în ritul funerar din necropolele Olbiei Pontica*; D. Paraschiv, G. Nuțu (Tulcea), *Descoperirea unui thuribulum de ceramică în nordul Dobrogei*; V. Yotov (Varna), *Descoperirile de „săbii ungurești” în Bulgaria*; T. Yu. Yashayeva (Sevastopol), *Biserica khazaro-bulgară în suburbiile Chersonesului bizantin*; N. V. Ginkut (Sevastopol), *Tradițiile bizantine și orientale în cultura cetății genoveze de la Cembalo (Peninsula Crimeia) pe baza descoperirilor de ceramică smălțuită*; V. L. Myts (Simferopol), *O signoria privată italiană din secolul al XV-lea pe litoralul nordic al Mării Negre (Pe baza descoperirilor din castelul Tasili 1459–1475)*.

Între intențiile acestei prezentări nu se înscrie rezumarea conținutului comunicărilor volumului, cu o tematică, care acoperă ca timp două milenii (între secolele VII a.Chr. – XIV p.Chr.) într-o zonă cu o istorie atât de densă în evenimente. În câteva cazuri vom releva totuși unele elemente.

Studiul lui Al. Mincev face cunoscute aplice, forme, piese de harnașament și alte materiale inedite aflate la Muzeul din Varna, prilej de a scoate în evidență atât probleme de tehnologie, cât și pe cele privind imagistica, combinația geometric-figurativ, ilustrarea întâlnirii lumii tracice și scitice. Fără a ignora total bibliografia românească (apar I. Berciu și V. Sîrbu), lipsesc studiile lui P. Alexandrescu, care ar fi fost în concordanță cu modul său de analiză (atelier de producere).

Pentru a argumenta o cronologie a interferențelor, I. Niculiță și A. Zanoci direcționează rezultatele investigațiilor arheologice bine cunoscute în cetăți, așezări și necropole din secolele VII–V a.Chr. la care adaugă însemnate informații din literatura arheologică românească și de limbă rusă – mai puțin accesibilă cercetătorilor din dreapta Prutului.

Gavrilă Simion introduce în circuitul științific mai larg complexe funerare interesante și cu inventar bogat de la Celic Dere (jud. Tulcea) din secolele VI–V a.Chr. (*akinakai*, vârfuri de săgeți, ceramică etc.). O parte a titlului comunicării – „prezențe interetnice” – mi se pare mai puțin inspirat.

V. A. Papanova aduce o rigoare în analiza întreprinsă asupra unei categorii de ambalaje ceramice întâlnită o întinsă perioadă în majoritatea siturilor arheologice. Este descrisă și comentată prezența amforelor în necropolele Olbiei fiind înfățișate diferite aspecte: dispunerea lor în morminte în raport cu scheletul; utilizarea ca „sarcofag” pentru copiii mici și la construcțiile funerare.

II – Istorie. Cele șapte importante studii care surprind aspecte diferite: relațiile scitilor cu Chersonesul; relațiile grecilor cu lumea „barbară”; realități etnice și culturale în diferite secvențe cronologice și teritorii ale zonei investigate; relațiile dintre orașele Moesiei Inferior și provincia Dacia sunt: S. B. Lanțov (Simferopol), *Despre relațiile scito-chersonesiene între ultima treime a secolului IV și prima treime a secolului III a.Chr.*; V. Cojocaru (Iași), *Relațiile dintre greci și „barbari” în nordul și nord-vestul Pontului Euxin între secolele VII și I a.Chr. Asupra istoriei cercetărilor*; Ligia Ruscu, Carmen Ciongradi (Cluj-Napoca), *Relațiile dintre orașe în Moesia Inferior și provincia Dacia*; O. Munteanu (Iași), *Transformările etnice și culturale în spațiul nord vest pontic la sfârșitul mileniului I a.Chr. (privind îndeosebi spațiul pruto-nistrin)*; V. Yu. Yurochkin (Simferopol), *Crimeea în epoca marilor migrații: problema etnosului și culturii*; Dan Gh. Teodor (Iași), *Realitățile etno-culturale ale nordului Dunării de Jos în secolele V–VII p. Chr.*; S. Musteață (Chișinău), *Unele considerații asupra populațiilor teritoriului dintre râurile Nistru și Prut de-a lungul secolelor VIII–IX*.

O lucrare amplă, bine structurată, este cea a cercetătoarelor napocense Ligia Ruscu și Carmen Ciongradi. Relațiile Daciei cu provinciile microasiatice – cu posibila intermediere a orașelor pontice sau directe și cu orașele Moesiei Inferior – sunt înfățișate pe baza

documentelor epigrafice, a monumentelor arhitectonice și de artă.

III – Epigrafie, Numismatică. Din cele patru comunicări care s-ar circumscrie mai direct acestei grupe: H. Heinen (Trier), *Inscripție onorifică atheniană pentru Spartokos III (IG II² 653)*; L. Munteanu (Iași), *Câteva considerații privind descoperirile de monede de aur de tipul Lysimach în Dacia intracarpatică*; R. Haensch (München), *Roma și Chersonesul Tauric – Legăturile celor două orașe în lumina onorării lui T(itus) Aurelius Calpurnianus Apollonides*; M. Alexianu (Iași), *Inscripțiile bilingve private de la Tomis și Histria* ne vom referi la două dintre ele.

O revenire utilă, sistematică asupra unei inscripții cunoscute de aproape două secole prin adăugirea unor date noi, rezultat al progreselor cercetării în diverse domenii îmbogățește și fundamentează informațiile furnizate. Astfel, H. Heinen consideră, diferit de alte opinii, că Spartokos III (303-4 – 284-3) nu a acordat Athenei ajutor militar, ci doar o foarte mare cantitate de grâne.

M. Alexianu a întreprins o investigație interesantă. Inscripțiile oficiale bilingve își aveau o funcție clară. Scopul epigrafelor private votive poate fi de asemeni lesne de presupus. Pentru inscripțiile funerare cu bune nume romane explicațiile plauzibile se cuvin a fi amplificate.

IV – Mitologie, Religie, Istoria Artelor. Cele patru comunicări încadrate în această grupă aparțin unor perioade diferite. Claudia von Behren (Trier), *Sclavi și liberiți pe monumentele funerare bosporane*; V. Banaru (Mannheim-Chișinău), *Semnificația simbolică a scenei ilustrate pe un pelike cu figuri roșii*; Maria-Luiza Dumitru (București), *Tanatos, ipostaza masculină a morții în Grecia*; B. Sz. Szmoniewski (Cracovia), *Contacte culturale în centrul și estul Europei: despre ce vorbesc imaginile pe metal ale fiarelor*.

Acel *pelike* din categoria ceramicii cu figuri roșii de la Manta pe Prutul inferior, pe care V. Banaru îl descrie și comentează pe baza unei bogate bibliografii, se numără printre descoperirile de excepție pe solul moldav.

De remarcat modul în care Claudia von Behren a selectat datele necesare din domenii diferite, epigrafie și istoria artelor pentru a alcătui interesante pagini de istorie socială bosporană.

În sfârșit, din aceeași grupă se cuvine a sublinia din comunicarea lui B. Sz. Szmoniewski analiza reprezentărilor animalelor de pradă sub forma figurinelor de metal oprindu-se asupra semnificațiilor simbolice și a factorilor de care acestea depind.

V – Lingvistică, Antroponimie, Toponimie. Între cele cinci comunicări: S. R. Tokhtas'ev (Sankt Petersburg), *Problema limbii scitice în cercetarea actuală*; Roxana Curcă, Nelu Zugravu (Iași), *„Orientali” în Dobrogea romană. O apropiere onomastică*; L. Mihăilescu-Bîrliba, V. Piftor (Iași), *Familiiile de la Ancyra la Troesmis*; A. Poruciuc (Iași), *Elementele lexicale care reflectă contactele strânse între vechea germană și populațiile autohtone din sud-estul Europei*; Al. Falileyev (Aberystwyth), *Prezența celtică în Dobrogea: Evidența onomastică* sunt de asemeni studii de excepție. Se detașează cel puțin ca întindere și erudiție studiul lui S. R. Tokhtas'ev. Din nou meritul insistențelor lui V. Cojocaru pentru a-l obține. S.R.T. propune unele clarificări în spații străbătute de marii lingviști de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din secolul al XX-lea, efectuează o analiză critică adusă „la zi”, discută pe larg, cu bogate exemplificări originile și locul limbii scitice și a limbilor înrudite. Un studiu de mare utilitate.

Ca metodologie investigația întreprinsă de Roxana Curcă și N. Zugravu marchează un pas înainte față de metoda mai des utilizată a stabilirii etniei pe baza *cognomen*-ului, „origo” etc. Metodele pot fi complementare.

L. Mihailescu-Bîrliba și V. Piftor trec de la cercetarea provinciei de origine a celor cunoscuți din epigrafe la menționarea unor familii troesmense originare din același oraș – Ancyra.

VI – Antropologie, Arheozoologie. titlurile celor două comunicări venite din spațiul antropologiei și arheozoologiei – ambele sinteze – vădesc nivelul celor care le-au întocmit: T. A. Nazarova (Kiev), *Componenta greacă a populației așezării Neapolul Scitic*; Luminița Bejenaru, Simina Stanc (Iași), *Caracteristic i arheozoologice ale perioadei bizantine cu referiri la aria dintre Dunăre și Marea Neagră*.

Victor Cojocaru a depus o muncă deosebită ca volum și direcții, de la convocarea participanților la coordonarea lucrărilor Simpozionului. Conștient că *scripta manent*, a consacrat și fazei finale atenția cuvenită astfel că ne aflăm în fața unui volum cu un aspect concordant cu bogăția de idei a conținutului de care colectivul redacțional (Marius Alexianu, Claudia von Behren, Mihaela Daniluc, Adrian Poruciuc) și editorul pot fi mândri. Se cuvine a releva buna colaborare între Institutul de Arheologie Iași și Editura Trinitas, care a făcut posibilă apariția în condiții grafice optime a acestui volum.

SILVIU SANIE